

Lietuvių išėivijos kino kronikos. „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ (1927 m.)

Laima BUDZINAUSKIENĖ
Kotryna LUKŠYTĖ

Lietuvos muzikos ir teatro
akademija

ANOTACIJA. XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje atsiranda naujas mediumas – kinas, įsitvirtinęs kaip išraiškos ir fiksavimo priemonė, per porą dešimtmečių pradėjusi dominuoti kasdienybėje. Amžių sandūroje vykusi migracijos banga šimtus tūkstančių lietuvių nubloškė į Jungtines Amerikos Valstijas. Pirmasis pasaulinis karas ir atgauta Lietuvos nepriklausomybė sužadino modernėjimo ir naujos visuomenės kūrimosi poreikį. Tautiniai jausmai, finansinis stabilumas ir įgytos profesinės žinios filmavimo srityje skatino išėivijos lietuvius atsigręžti į tėvynę ir naująją mediją išnaudoti kūrybiniais ir visuomeniniais tikslais. Tarpukariu išėivių kurtos kino kronikos – unikalus reiškiny, mėgtas to meto lietuvių abipus Atlanto. Apie tai, kas ir kodėl buvo filmuojama ir rodoma, byloja išlikę šaltiniai. Vienas jų – reklaminė skrajutė „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“, saugoma Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (toliau – LNMMB).¹ Tai Niujorko lietuviams skirtas kvietimas 1927 m. lapkričio 23–24 d. pamatyti kino juostoje užfiksuotus besikuriančios Lietuvos vaizdus. Šiame šaltinyje atsiskleidžia to meto aktualijos ir lietuviško dokumentinio kino kryptis.

REIKŠMINIAI
ŽODŽIAI:

Lietuva, dokumentinis kinas, Kazimieras Lukšys, kino kronika, reklama, „krutami paveikslėliai“.

Lietuvoje kino filmai pradėti rodyti dar XIX a. pabaigoje. Pirmasis viešas seansas įvyko 1897 m. liepos 3 d. Vilniuje, Vasaros teatre (dab. Bernardinų sodas), kur buvo rodomos brolių Lumière'ų kino juostos. Kinas netruko išpopuliarėti ir visoje Lietuvoje: miestuose buvo atidaromi stacionarūs kino teatrai, užsienio kino kūrėjai filmavo vietinius vaizdus, kūrėsi kino bendrovės (Valiulis). Tarpukariu lietuviškoje spaudoje (ir Vilniuje lenkiškai) buvo rašoma apie kiną, leidžiama periodika („Kino naujienos“), knygos, šalia kino bendrovės „Akis“ trumpai veikė 1926 m. įsikūrusi kino mokykla, kurioje buvo sukurti pirmieji lietuviški vaidybiniai filmai (Dambrauskas IX). Tačiau dar iki tol svarbią

1 C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose. Ką tik iš Lietuvos parvežta nauji įdomūs krutami paveikslai fotografuoti 1927 metais. Pirmą kartą rodomi Amerikoje: [1927 m. lapkričio mėn. 23 ir 24 d. Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0004184547> [žiūrėta 2022 11 18].

vieta kino pramonėje užėmė dokumentinis kinas. Įvairūs savamoksliai, vėliau – jau ir profesinių įgūdžių įgiję operatoriai ėmė fiksuoti Lietuvos vaizdus. 1908 m. Vilniuje lankėsi prancūzų operatoriai, o 1909 m. režisierius Vladislovas Starevičius (1882–1965) sukūrė dokumentinį filmą „Virš Nemuno“. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, spaudoje buvo diskutuojama apie lietuviško *tautinio* kino kūrimo ir skleidimo svarbą. 1921 m. pradėta kurti kino kronika, kurią filmavo vietiniai operatoriai, režisieriai (Feognijus Dunajevs, Stepas Uzdonas, Stasys Vainalavičius, Alfonsas Žibas ir kt.) ir išeivijoje gyvenantys profesionalūs filmų kūrėjai. 1932 m. Vidaus reikalų ministerija išleido nurodymą prieš kiekvieną vaidybinį filmą kino teatruose demonstruoti lietuviško kino kroniką, kurią 1935–1940 m. išimtinė teise kūrė Jurgio Linarto kino bendrovė „Mūsų Lietuva“.

Lietuviško dokumentinio kino vystymuisi ir kino kronikos kūrimui ypač reikšminga buvo JAV gyvenančių išeivių iš Lietuvos veikla. Į JAV „1899–1914 atvyko daugiau kaip 252 000 lietuvių“ (Urbonas, Žilionis). Dauguma jų buvo darbininkai ir amatininkai iš Lietuvos kaimų ir miestelių, į užsienio šalį atvykę užsidirbti, o kai kurie po keleto metų grįžę į gimtinę. Pirmosios JAV lietuvių kolonijos formavosi rytinės pakrantės miestuose, vėliau plito ir šiauriau. Lietuvių bendruomenės būrėsi greta šalpos ir religinių organizacijų (lietuviškų bažnyčių ir jų parapijų), vėliau prie jų kūrėsi ir kultūros kolektyvai (chorai, šokių rateliai, teatrai), mokyklos, mokslo ir politinės sąjungos, čia leistos knygos ir periodika, propagauta lietuvių kalba. Didieji lietuviybės centrai (Čikaga, Niujorkas ir kt.) turėjo labai stiprias ir gana uždaras bendruomenes.² Lietuviai, net ir visam gyvenimui likę išeivijoje, palaikė ryšius su Lietuva, domėjosi tėvynės naujienomis.

Dar XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje emigravusiems ir ilgiau JAV užsibuvusiems žmonėms buvo aktualus nepriklausomos Lietuvos gyvenimas ir valstybės gerovės kūrimas. JAV finansinį stabilumą ir profesinių įgūdžių įgiję lietuviai gręžėsi į tėvynę, rėmė jauną valstybę finansiškai, palaikė artimus ryšius su Lietuvos bendruomenėmis ir puoselėjo lietuviškos tapatybės išsaugojimą. Antai karo lakūnas, fotografas ir operatorius Rapolas Kručas prisiminimuose pasakoja: „Turiu pasakyti, [kad prieš išvykdamas į JAV] buvau surusėjęs. <...> Tai pastebėjęs „Vienybės lietuvininkų“ administratorius a. a. Danielius man išrašė „Keleivį“, <...> [kurį] beskaitydamas įpratau lietuviškai, pamačiau, kad esu ne rusas, ir nuo tada jau stengiausi būti tik lietuviu“ (Jasiūnas 1973: 4).

JAV gyvenantys lietuviai, kurių profesijos vienaip ar kitaip buvo susijusios su kino menu, naująjį mediumą naudojo turėdamos tikslą parodyti tautiečiams išsiilgtus Lietuvos vaizdus. „Lietuvos dokumentinis kinas gimė iš Tėvynės ilgesio ir noro įamžinti lietuviško kaimo realijas“ (Mikonis-Railienė). Pirmasis „judančius paveikslus“ tautiečiams JAV

2 Pavyzdžiui, XX a. pradžioje JAV leistuose laikraščiuose galima matyti gausybę skelbimų, kuriuose siūloma lietuvių teisininkų, nekilnojamojo turto agentų, gydytojų ir pan. paslaugas tautiečiams.

parodė lietuviškos kinematografijos pionierius Antanas Račiūnas (1878–1956), dažnai keliavęs po Lietuvą ir su meile fiksavęs tėviškės vaizdus. 1909 m. JAV lietuvių kolonijose jis pristatė pirmąją lietuviška kino kronika laikomą filmą „Laiškai iš tėvynės“. „<...> Račiūno bičiulis, žinomas Niujorko lietuvių veikėjas A. M. Augūnas 1969 m. sausio 18 d. savo laiške žurnalistui Petru Kežinaičiui³ rašė: „<...> išbuvęs ten keletą mėnesių, rudeniop, sugrįžo ir pasikvietė Juozą M. Danielių ir mane į pasimatymą. Juozas M. Danielius, kuris jau ir pirmiau Račiūnui gelbėdavo prie kinematografo, sutiko už atlyginimą važinėti su Račiūnu po plačiąją Ameriką, lietuviais apgyventas kolonijas, rodant kinematografą <...>“ (Blažiūnas). Kunigas N. J. Petkus 1910 m. laikraštyje „Draugas“ atsimena: „Ponas A. Račiūnas parodė labai gražių tautiškų paveikslėlių, kaip <...> Lietuvos svarbiausius miestus, pilis ir t. t. Ypatingai žingeidu buvo visiems lietuviams pirmą kartą matyti iliustruotą dainą. Tai yra chorui giedant „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka“⁴ P. Račiūnas ant kinematografo rodė dainoje minimas vietas: Šešupę, Nemuną, lietuvišką kaimą, raibą gegutę, seną motutę ir t. t. Kaip prakalbos, taip ir dainos ir paveikslai publikai labai patiko: visi buvo užganėdinti ir savo džiaugsmą išreiškė triukšmingais delnų plojimais“ (ibid.).

Netrukus A. Račiūno pėdomis pasekė ir kiti JAV gyvenantys lietuviai, įgiję profesionalių fotografų ir operatorių kvalifikaciją, vasaromis keliaudavę po Lietuvą ir filmuodavę, o rudeniop sumontuotus filmus rodydavę JAV lietuviams. Tarp jų buvo ir operatorius, kino kronikų kūrėjas Kazimieras (Kazys) Lukšys (1892–1963).

Svarbiausi JAV lietuvių kino kronikos bruožai

Peržvelgus 1923–1936 m. filmų skelbimus ir pavarčius keletą tarpukariu JAV lietuvių leistų periodinių laikraščių („Naujienos“, „Darbininkas“, „Tėvynė“, „Laisvė“) galima pastebėti, kad kino kronikų seansai buvo dažnas reiškinys, turintis kelis išskirtinius bruožus. Vienas jų – dažnai kvietimuose į kronikų peržiūras ar jų anonsuose buvo žadama, kad žiūrovai jausis kaip viešėję Lietuvoje, savo „mylimoje tėvynėje“ ir pan. Kaip jau minėta, dauguma atvykusiųjų į JAV buvo gimę ir augę Lietuvos kaime, todėl natūralu, kad kino kronikose dažniausiai buvo rodomi kasdieniai ar sezoniniai žemės ūkio darbai (bulviakasis, rugiapjūtė, šienapjūtė, linų rovimas ir pan.), sodžiaus šventės (Gegužinės, Joninės, įvairūs atleidai), gamtos ir lietuviško kaimo vaizdai. Žiūrovams patikdavo matyti užfiksuotus vaizdus iš Lietuvoje vykusių žemės ūkio parodų, jachtų klubų švenčių, motociklų lenktynių ir pan. Dar viena tema, kurią stengėsi užfiksuoti kronikų kūrėjai, buvo laisvos Lietuvos modernėjimas: filmuojamos valstybinės šventės (pavyzdžiui, dainų

3 Petras Kežinaitis (1906–1969) – Lietuvos žurnalistas, redaktorius, kraštotyrininkas.

4 Kompozitoriaus Česlovo Sasnausko (1867–1916) daina „Kur bėga Šešupė“.

šventė, Vytauto Didžiojo paveikslo kelionė po Lietuvą, autoritarinio valdymo laikotarpiu – prezidento Antano Smetonos (1874–1944) jubiliejus ir vardadienis), iškilę nauji pastatai, įdiegtos technologinės naujovės ir pan. Buvo užfiksuotos ir išskirtinės šventės: štai 1923 m. Klaipėdos krašto „atvadavimo“ proga parengti reportažai apie šį Lietuvos kampelį ir jo istoriją, o iš skirtingų operatorių medžiagos sumontuotas ir JAV dažnai rodytas filmas apie 1933 m. Stepono Dariaus (1896–1933) ir Stasio Girėno (1893–1933) skrydį per Atlanto vandenyną.

Dokumentinio kino seansai dažniausiai vykdavo JAV lietuvių parapijų salėse, kur prieš seansus filmus pristatydavo juos filmavę operatoriai. Tai buvo nemokami arba nebrangūs renginiai, suburdavę įvairaus amžiaus bendruomenės narius. Apie seansų metu skambančią muziką išlikusiuose šaltiniuose užsimenama labai fragmentiškai. Galima daryti prielaidą, kad tokiuose reportažiniuose seansuose muzikos poreikio nebuvo – seansai vykdavo operatoriui pasakojant apie kelionę. Praktika aiškinti ekrane matomus įvykius be muzikinio pritarimo buvo nesvetima ir vaidybiniame kine.⁵ Tarp peržvelgtų filmų reklamų aptikta tik viena, skelbta 1933-iaisiais, joje rašoma: „<...> kaip pamatysit paveiksluosia „Bakūžią samanotą“⁶, žalią girialią ir girdėsite joja skambančias daineles <...>.“⁷ Šis skelbimas išsiskiria tuo, kad reklamuojamas filmas su sinchronizuotu garso takeliu ir čia nėra nurodoma, kaip daugeliu atvejų, kad kas nors „rodys ir aiškins“.

Kazimieras Lukšys – kino kronikos kūrėjas

Vienas aktyviausiai kino kronikos filmavimu ir platinimu tarpukario laikotarpiu užsiėmusių lietuvių buvo Kazimieras (Kazys) Lukšys, JAV žinomas kaip Charles G. Lukšis (dažniausiai pasirašinėdavęs kaip C. G. Lukšis).

K. Lukšys gimė 1892 m. Vazgirdonių kaime, Varėnos rajone. Anksti tapęs našlaičiu, 1910 m. išvyko į JAV, kurį laiką dirbo Niujorko fabrikuose ir įgijo elektromechaniko profesiją. Pirmojo pasaulinio karo metu tarnavo JAV kariuomenėje, o karui pasibaigus Norfolkio mieste (Masačusetso valstija) nusipirko 300 vietų kino teatrą, kur rodė filmus. Kino teatrui bankrutavus, K. Lukšys keliavo po JAV lietuvių kolonijas, pristatydamas vaidybinius kino filmus su lietuviškais titrais, lankė filmavimo kursus ir tapo profesionaliu operatoriumi ir fotografu.

5 XX a. 1 p. JAV, Europoje ir Azijoje vaidybinių nebylojo kino filmai neretai būdavo aiškunami ar atpasakojami šalia ekrano stovinčio naratoriaus, vadinamo *benshi*. Tokia praktika į Europą atkeliavo iš Japonijos kabukio teatro tradicijos.

6 Turima omenyje Stasio Šimkaus (1887–1943) daina „Kur bakūžė samanota“.

7 Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002475377>.

1922 m. K. Lukšys pirmą kartą išvyko aplankyti Lietuvos ir joje nufilmuotus vaizdus demonstravo lietuvių bendruomenėms JAV. Taip jis keliavo ir darbavosi iki Antrojo pasaulinio karo: vasaromis važinėdavo po Lietuvą, čia filmuodavo ir fotografuodavo, o žiemą filmus ir nuotraukas-atvirukus vežiodavo po JAV lietuvių kolonijas. K. Lukšio filmuota medžiaga buvo naudojama ir Lietuvoje kino kronikai kurti, ją buvo įsigijęs naujienų kanalas „Fox News“ (Sajauskas 2017). 1928 m. K. Lukšys pasistatė namą Raseiniuose, čia įkūrė viešbutį, kino teatrą „Romuva“ ir bendrovę „Lukšys ir K^o“, skirtą kino kronikai kurti, joje dirbo ir kiti to meto Lietuvos operatoriai, tokie kaip Stasys Vainalavičius (1910–2007), Alfonsas Žibas (1902–?) (Dambrauskas).

K. Lukšys buvo labai aktyvus kino kronikos kūrėjas – 1932 m. įsigaliojus Kino kronikos įstatymui, spaudoje buvo nurodoma, kad apie 8000 metrų tuo metu rodomos kronikos yra per porą metų nufilmuota K. Lukšio (Dambrauskas). Kai kur teigiama, kad jis nufilmavo ir pirmąją garsinę lietuvišką kino juostą – Dariaus ir Girėno išlydėtuves Čikagoje 1933 m. (Sajauskas 2017). Per 18 metų šis operatorius Lietuvoje lankėsi 15 kartų, buvo apsisprendęs visam laikui apsistoti Raseiniuose, tačiau Antrojo pasaulinio karo metu jo turtą ir įrangą konfiskavo sovietinė valdžia, o šeimą ištremė. Grįžęs į JAV, K. Lukšys apsiėjo Kalifornijoje, tapo nekilnojamojo turto agentu ir prie kino nebesugrįžo.

Dabar dauguma išlikusių K. Lukšio filmų saugoma Lietuvos centriniame valstybės archyve (toliau – LCVA). Sunku pasakyti, ar teisiškai kadaise K. Lukšio parduoti filmai JAV naujienų bendrovei „Fox News“. Kur kas gausesnis yra jo nuotraukų-atvirukų palikimas: dalis saugoma Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (jų skaitmenizuotas versijas galima rasti *epaveldas.lt*), dvi K. Lukšio fotografijų dėžės yra Kennetho Spenceerio tyrimų bibliotekoje Kanzaso universitete (MS 361). Deja, nemažai nuotraukų išsibarstė po privačias kolekcijas (Sajauskas 2017: 11–12). Iškalbingi yra ir K. Lukšio rengti skelbimai, kviečiantys į jo filmų seansus, plitę JAV lietuvių spaudoje („Keleivis“, „Naujie nos“, „Darbininkas“ ir kt.), taip pat reklaminės skrajutės, kurios per privačias kolekcijas pasiekė ir LNMMB – dalis jų skaitmenizuota.

Reklaminės skrajutės „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ charakteristika

„C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ – LNMMB Nacionaliniam publikuotų dokumentų archyviniam fondui priklausantis 30 cm spausdintas reklaminis lapelis, kviečiantis į K. Lukšio (lapelyje – C. G. Lukšis) filmų seansą, vyksiantį 1927 m. lietuvių kolonijos Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijoje Bruklina, Niujorke, kurio metu bus rodomi tų pačių metų vasarą užfiksuoti dokumentiniai kadrai iš Lietuvos⁸ (1 pav.).

8 Žr. 1 išnašą.

Reklaminė skrajutė artima kitiems K. Lukšio to paties pobūdžio skelbimams. Skrajutės antroje pusėje yra keletas antspaudų, nurodančių, kur ji buvo ir yra saugoma: dabar LNMMB Nacionaliniame publikuotų dokumentų archyvineame fonde, o prieš tai – pas antikvarą ir numizmatą Aleksandrą Račkų (1893–1965).

Prieškinėje šaltinio pusėje K. Lukšys pateikia kvietimą ir informaciją apie seansą. Kitoje pusėje pristatomas sąrašas nuotraukų-atvirukų, kurias renginio metu buvo galima įsigyti. Skrajutės dizainas parengtas išmoningai: viršuje kontrastinga nespaltvota iliustracija ir stambus užrašas „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“. Apačioje išryškinta informacija apie renginio vietą ir laiką, viduryje – išsami (neparyškintu šriftu) informacija apie tai, kas bus rodoma. K. Lukšys savo reklaminiuose skelbimuose dažnai naudojo grafines iliustracijas, kurių tam tikras dizainas žymėjo skirtingas keliones per Atlantą į Lietuvą. Šiame šaltinyje matoma iliustracija, sietina su K. Lukšio 1927 m. vasaros išvyka į Lietuvą, dar buvo naudojama ir JAV lietuvių spaudoje: laikraščiuose „Naujienos“ (1927 12 14, vol. XVI, nr. 14⁹) ir „Darbininkas“ (1928 04 20, nr. 31¹⁰) (2 pav.).

Aptariamoje reklaminėje skrajutėje atsiskleidžia tarpukario lietuvių išeivių žodynas ir greta vartojami terminai – naujadarai, pritaikyti kino ir fotografijos praktikai. Šaltinyje nuotraukos vadinamos „paveikslais“, o filmai – „krutamais paveikslais“. Tokių ir išeivijoje, ir Lietuvoje prigijusių terminų galima sieti su anglišku *motion pictures*, vartotu nuo pat filmų atsiradimo ir iki dabar. Kiek vėliau išeivijos spaudoje „krutami paveikslai“ pradėti vadinti „judžiais“ (angl. *movies*), o po 1930 m. pasirodo „filmos“ ir „filmai“. Labiau neįprasta yra tai, kaip K. Lukšys čia ir kituose savo reklaminiuose skelbimuose kalba apie fotografavimą: tuo metu vietoj „filmuoti“ ar „fotografuoti“ buvo vartojamas žodis „nutraukti (paveikslus)“.¹¹

Skrajutės reklaminiame tekste nurodomas seanso metu pristatomų filmų turinys ir būsimo renginio charakteristika. K. Lukšys, lyginant jo ir kitų operatorių reklaminius lapelius, vengia per didelio sentimentalumo tekste; priešingai – labai detalai ir tiksliai įvardija, kokie konkretūs vaizdai ir įvykiai bus rodomi. Šis lapelis – ne išimtis. Skrajutėje nurodoma ir tiksliai renginio trukmė – 3 valandos. Tokios trukmės renginys su dokumentiniais begarsiais kadrais kino salėje galėjo prailgti, todėl skelbime pažymima, kad vakarui pajvairinti „bus rodoma puiki komedija, kuri prajuokins seną ir jauną“. Kokia tai komedija, konkrečiai nėra nurodoma, todėl galima daryti dvi prielaidas: viena vertus, tarp lietuvių bendruomenių buvo paplitęs komedijų skaitymas ir leidyba, dažnai kolonijose veikė mėgėjų teatrai, atlikdavę šio žanro kūrinius, todėl įmanoma, kad, ruošiantis

9 Prieiga per internetą: <https://www.spauda.org/naujienos/archive/1927/1927-12-14-NAUJIENOS.pdf>.

10 Prieiga per internetą: <https://www.spauda.org/darbininkas/archive/1928/1928-04-20-DARBININKAS.pdf>.

11 Maždaug nuo 1930 m. K. Lukšys vietoj „paveikslų“ ima vartoti naujadarą „nutraukos“, kurio etimologija siejasi su veiksmažodžiu „nutraukti“.

tokiam bendruomeniniam renginiui, prisidėdavo ir vietiniai lietuviai (aktoriai mėgėjai). Tačiau tokiu atveju skelbime greičiausiai būtų nurodyta, kas šį vaidinimą atliks.

Antra galimybė atrodo įtikinamesnė: K. Lukšys, prieš pradėdamas po lietuvių kolonijas vežioti savo „krutamus paveikslus“, turėjo įsigijęs nemažą kolekciją vaidybinių kino filmų su lietuviškais titrais, kurių seansai dar iki 1922 m. sulaukdavo didelio tautiečių susidomėjimo (Sajauskas, p. 6). Tai negalėjo būti lietuvių vaidybiniai filmai – jie pasirodė tik 1931 m., todėl greičiausiai renginio metu ekrane buvo rodoma amerikietiška vaidybinė komedija. Reklaminės skrajutės pabaigoje raginama įsigyti bilietus, siūlant filmo seansą kaip malonų laiko leidimo būdą ir pigesnę alternatyvą kelionei į Lietuvą: „Žodžiu praleisit 3 valandas laiko linksmai ir pamatysit tą, ką imtų metų laiko ir kelis šimtus dolerių kainuotų nuvažiuot ir pamatyt tą viską. Pamatysit už mažą bilieto kainą vietoj.“

Skrajutės tekstas reprezentuoja vieną pagrindinių tokių seansų tikslų – ne tik žadinti vyresnės kartos lietuvių išeivių jausmus, bet ir pritraukti, sudominti Lietuvos gyvenimu jaunesnius, stiprios nostalgijos lietuviškai kaimo idilei neįsivaizduojančius žiūrovus ir „parodyti laisvos Lietuvos tobulėjimą“ (Dambrauskas). Reklamoje tautiečiai kviečiami pamatyti Lietuvą „kaip ji šiandien išrodo, kiek pažangos padarė per 9 metus laisvo gyvenimo“. Tarp tekste vardijamų Lietuvoje nufilmuotų renginių apie ilgesio jausmus sužadinti galinčius vaizdus užsimenama viena fraze: „Pamatykit <...> pavyzdinę ūkį ir ūkininkų darbus ir daug Lietuvos miestų ir miestelių.“ Publikai pateikiamoje juostoje dar žadama rodyti užfiksuotus įvykius, atspindinčius jaunos valstybės gyventojų pilietišumą ir visuomeniškumą, be to, skirtingų organizacijų ir bendruomenių gausą: Mažosios Lietuvos šventę, Dainų dieną Klaipėdoje, žemės ūkio parodą, katalikų jaunimo judėjimus „Amerikiečiai Vyčiai“, „Pavasarininkai“ bei jų jubiliejinį kongresą, pirmą Lietuvos dviratininkų šventę. Taip pat buvo tikimasi, kad žiūrovus sudomins ir kiti 1927 m. vasarą įvykę ir K. Lukšio užfiksuoti įvykiai: daktaro, Lietuvos kariuomenės kūrėjo, savanorio Jono Brundzos (1890–1927) laidotuvės, prezidento A. Smetonos kelionės per Lietuvą. Skrajutėje regimas kvietimas pamatyti „dabartinę Lietuvos valdžią“ byloja apie įvykusius aktualius politinius pokyčius: kaip žinome, 1926–1927 m. Lietuvoje po perversmo buvo nuverstas prezidentas Kazys Grinius (1866–1950), atšauktas seimas, valstybės vadovu antrąkart tapo prezidentas A. Smetona. Filmuose rodoma demarkacijos linija su Lenkija, Husarų pulko kasmetinė šventė ir pan. Taigi Lietuva K. Lukšio juostose atsiskleidžia kaip aktyvi, moderni ir visuomeniška valstybė.

Galima pastebėti, kad reklaminėje skrajutėje „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ anonsuojamas kino seansas artimas ir tuo metu filmuotoms kino kronikoms, kurios buvo rodomos užsienio šalių ir Lietuvos kino teatruose. Deja, LCVA saugomų ir šiuo metu portale *e-kinas.lt* skaitmenizuojamų tarpukario kino reportažų autorystė dažnai nenu-

rodoma, tačiau aptariamai įvykiai ir rodomos vietos sutampa su K. Lukšio filmuotais. Žinoma, kino kronikos fiksavimu užsiėmė ir daugiau operatorių, veikė jų kino bendrovės („Akis“, „Lietfilm“, „Mūsų Lietuva“). Vis dėlto prisimenant, kad K. Lukšys buvo vienas daugiausia aptariamam laikui filmavusių Lietuvą ir kino kronikas kuriančių operatorių, galima prielaida, kad dalies išlikusių kino kronikų autorystė priklauso kaip tik jam.

Kvietimas įsigyti K. Lukšio darytus „Lietuvos paveikslus“

Kitoje reklaminės skrajutės pusėje vardijamos K. Lukšio darytos nuotraukos-atvirukai, kurias buvo galima įsigyti seanso metu parapijos salėje arba po jo paštu. Pasak S. Sajausko, „apie lietuviškų kronikų kūrėją K. Lukšį yra nemažai rašyta, tačiau tik probėgšmais užsimenama, kad jis dar ir fotografavo Lietuvos vaizdus“ (Sajauskas, p. 9). Būdamas profesionalus fotografas ir darydavęs geros kokybės nuotraukas, K. Lukšys nuotraukas-atvirukus JAV lietuviams parduodavo kaip gimtinę menantį artefaktą ir gerai iš to uždirbdavo, nes jie būdavo laukiami ir gausiai perkami. Todėl šioje skelbimo dalyje pateikta visa reikalinga informacija, susijusi su fotografijų platinimu: nuotraukų-atvirukų kaina, platinimo vieta ir išsamus sąrašas su nuotraukų turiniu. Šalia K. Lukšio pavardės minimas „c/o R. Kručas“ ir nurodytas adresas „65–23 Grand Ave., Maspeth, N. Y.“ – tai reiškia, kad nuotraukų-atvirukų platinimu po renginio rūpinosi R. Kručas, kitas, anksčiau jau minėtas lietuvių fotografas, Niujorke turėjęs savo fotostudiją, kurios adresas skrajutėje ir nurodomas.

Nuotraukų-atvirukų sąrašė minimi net 96 Lietuvos miestai ir miesteliai, kuriuos aplankė ir fotografavo K. Lukšys: nemažai nuotraukų iš Suvalkijos ir Dainavos krašto, didžioji dalis – iš Žemaitijos ir Aukštaitijos, ypač daug lankytasi vidurio Lietuvoje. Vilniaus krašte, tuo metu priklausiusiame Lenkijai, ir Klaipėdos krašte, jau buvusiame Lietuvos dalimi, K. Lukšys taip pat lankėsi, tačiau fiksavo tik didžiųjų miestų – Vilniaus ir Klaipėdos vaizdus. Miesteliuose dažniausiai daryta po du ar net tris skirtingus „paveikslus“, o didesniuose miestuose – dar daugiau. Dažniausiai fotografijose buvo fiksuojami svarbiausi ir universaliai atpažįstami objektai: miestelių bažnyčios, vietiniams puikiai žinomi pastatai, „rinkos“ (turgavietės), dvarai, gamtos vaizdai (upės, ežerai), išskirtiniai, miestui reikšmingi statiniai (tiltai, stotys, mokyimo įstaigos ir pan.). Po sąrašu dar nurodomi „visuomeniški vaizdeliai“: kariuomenės, sportininkų, Dainų dienos, Gegužinės, kaimo vestuvės, ūkio parodos, rugiapjūtės, šienapjūtės, artojų darbų, bulviakasio, gyvulių, ganyklų vaizdų nuotraukos-atvirukai. Be to, kai kurios jų buvo ir personalizuotos: pavyzdžiui, lietuvių istoriko, švietėjo, tautinio atgimimo veikėjo Simono Daukanto (1793–1864) kapas, Lietuvos universiteto studentai, dainininkas Kipras Petrauskas (1885–1968), vyriausybės

nariai ir t. t. Galima pastebėti, kad, lyginant su šaltinyje reklamuojamais „krutamais paveikslais“, kuriuose operatorius stengėsi perteikti modernios Lietuvos pasiekimus ir aktualijas, užfiksuoti gyvybingą ir aktyvią visuomenę, parduodami „paveikslai“ buvo labiau orientuoti į nostalgiskus emigrantų jausmus, gal todėl labai gerai perkami.

Išvados

Aptartas K. Lukšio reklaminis lapelis „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ – tai iškalbingas liudijimas, atskleidžiantis tarpukariu kurto ir JAV lietuvių bendruomenėje populiarinto dokumentinio kino specifiką. Jis tiesiogiai byloja apie tuo metu vyravusią lietuvių išeivijos dvasį ir ją dominančias temas. Išsiaiškinta, kad:

- 1) profesionalių kino kūrėjų ir operatorių poreikis tarpukariu vis augo, nes kurti dokumentinį kiną buvo populiariu ir Lietuvoje, ir išeivijoje;
- 2) tarpukario kino kronikos buvo pirmas žingsnis link profesionalaus kino kūrimo;
- 3) besikurianti Lietuvos kino kronika savo laiku buvo naudojama tikslingai, turėjo didaktinę, visuomeninę reikšmę ir funkciją skatinant tautinės tapatybės vystymąsi – joje įamžinti vaizdai byloja apie nepriklausomos Lietuvos modernėjimą ir stiprėjantį visuomeniškumą;
- 4) lietuviško kino peržiūrose išeivijoje buvo ne tik naujienos apie tėvynę, bet ir pramoginis renginys, papildomas pokalbiais, komedijomis ir nuotraukų-atvirukų prekyba;
- 5) K. Lukšio dokumentuojami Lietuvos vaizdai ne tik žadino nostalgiskus išeivių jausmus, bet ir kūrė patrauklios ir modernios tėvynės, tolstančios nuo išskirtinai agrarinės valstybės įvaizdžio, viziją;
- 6) dokumentinių filmų peržiūrose muzika neskambėdavo (garsinį lygmenį užpildydavo pasakotojas);
- 7) nors pavienių, daugiausia publicistinių, straipsnių apie tarpukario Lietuvos išeivijos kurtą dokumentinį kiną yra, tačiau poreikis detaliau iširti šį reiškinį didelis. Literatūra šia tema palieka daug klausimų, ypač kalbant apie kino muziką. Šaltiniai byloja apie K. Lukšio filmų gausą, bet pačios filmuotos medžiagos liko nedaug. Akivaizdu, kad reikalingiausia yra filmų analizė, tad reikia tikėtis, kad iš naujo peržiūros ir modernizuojamos LCVA saugomos kino kronikos paskatins tolesnius tyrinėjimus.

*Įteikta 2022 11 03
Priimta 2022 11 11*

ŠALTINIAI

- C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose. Ką tik iš Lietuvos parvežta nauji įdomūs krutami paveikslai fotografuoti 1927 metais. Pirmą kartą rodomi Amerikoje: [1927 m. lapkričio mėn. 23 ir 24 d. Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0004184547> [žiūrėta 2022 11 18].
- Reklama „G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ laikraštyje „Darbininkas“ (1928 04 20, nr. 31). Prieiga per internetą: <https://www.spauda.org/darbininkas/archive/1928/1928-04-20-DARBININKAS.pdf> [žiūrėta 2022 11 22].

KITI REKLAMINIAI LAPELIAI

- Extra! Extra! Krutami paveikslai temoje: tverimas žemes, augmenu, gyvuliu, žuvu, ir žmogaus. “Tie paveikslai yra labai žingeidus, nes jie yra istoriški, pranašiški ir poetiški ... Ketverge birželio 3 d. 1926 m. Gunsaulus School Hall ... Chicago, Ill. ...”: [skelbimas], [1926]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002475395> [žiūrėta 2022 11 06].
- Lietuvos ir Vilniaus garsiakalbiai krutamieji paveikslai. Rengia lietuvių „Laisvės“ bendrovė šeštadienį balandžio April 1, 1933 Lithuanian Hall ... Elizabeth, N. J. ... [1933]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002475377> [žiūrėta 2022 12 13].
- Lietuva paveiksluose. Fotografavo C. G. Luksis. I. D. K. Vytauto jubiliejaus metai 1430–1930. Ką tik iš Lietuvos parvežti krutami paveikslai bus pirmą kartą rodomi Amerikoje: [skelbimas] [1931]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002474964> [žiūrėta 2022 12 13].
- Lietuva paveiksluose fotografavo C. G. Luksis. Ką tik iš Lietuvos parvežti krutami paveikslai bus pirmą kartą rodomi Amerikoje: [1930 m. gegužės mėn. 18 d. Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.] [1930]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002474989> [žiūrėta 2022 12 03].
- Lietuva paveiksluose. Fotografavo C. G. Lukšis 1928 m. Ką tik iš Lietuvos parvežti naujieji, 10 metų Lietuvos nepriklaimybės sukurti apvaikščiujimą paminėti krutami paveikslai bus pirmą kartą rodomi Amerikoje ...: [skelbimas] [1928]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002474988> [žiūrėta 2022 11 18].
- Lietuva paveiksluose. 1931 metais nuotraukas darė C. G. Lukšis. Ką tik iš Lietuvos parvežti nauji įdomūs krutami paveikslai bus pirmą kartą rodomi Amerikoje: [1931 m. gegužės mėn. 18 ir 19 d. Šv. Antano parapijoje Cicero, Ill.] [1931]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002474991> [žiūrėta 2022 12 19].
- Mūsų Vilnius! Įdomiausi krutami paveikslai ką šįmet Lietuvoj nutraukti. Atvaizduoja Lietuvos 10 metų gyvenimą kaip nepriklausoma valstybė. Rodomi pirmą kartą Amerikoje ...: [1929 m. kovo mėn. 24 d. Dievo Apvaizdos parapijos svetainėje] [1929]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002475404> [žiūrėta 2022 11 18].
- Nepaprasta naujiena!! “Pėtn., balandžio 20 d., kun. Petkaus salėj ... Brooklyn, N. Y. Sub., balandžio 21 d., Karalienės Angelų parapijos salėje ... Brooklyn, N. Y. krutamieji paveikslai Kaip lietuviai Klaipėdą atvadavo ...” [1923]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002475349> [žiūrėta 2022 11 06].
- Prakalbos ir krutami paveikslai; no sutverimo žemes iki atitaisimo laiku, šita kalba turetų užgirst kiek vienas žmogus kuris tik mili sužinot kokia ateiti žmonis susilauks, Nedelioj 31 d. spalio 1926 m. ... Aurora, Ill. kalbes S. Benckas. Rengia ir kviečia T. S. B. S.: [skelbimas] [1926]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10002473447> [žiūrėta 2022 11 06].

Renginio afša. Lietuvos krutami paveikslai. Juozo Januškevičiaus filmai. JAV. 1936 m. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=LIMIS-427636922> [žiūrėta 2022 12 01].

LITERATŪRA

- Balašaitis, A. Kazys Lukšys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/kazys-luksys/> [žiūrėta 2022 12 12].
- Blažiūnas, J. Kinematografijos pionierius: kaip A. Račiūnas prieš 110 metų įamžino Lietuvą kino juostoje. *15min.lt*. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/ar-zinai/kinematografijos-pionierius-kaip-a-raciuonas-pries-110-metu-iamzino-lietuva-kino-juostoje-1634-1348326> [žiūrėta 2022 09 14].
- Dambrauskas, A. Kinas tarpukario Lietuvoje (IX): Lietuvos kino kronika, 2020 m. spalio 14 d. Prieiga per internetą: <https://kinfo.lt/kinas-tarpukario-lietuvoje-ix-lietuvos-kino-kronika/> [žiūrėta 2022 12 12].
- Dambrauskas, A. Kinas tarpukario Lietuvoje (X): Lietuvos kino kronika. II dalis, 2020 m. lapkričio 4 d. Prieiga per internetą: <https://kinfo.lt/kinas-tarpukario-lietuvoje-x-lietuvos-kino-kronika-ii-dalis/> [žiūrėta 2022 12 12].
- Jasiūnas, R. R. Kručo atsiminimai (1). *Naujienos*, 1973 m. rugsėjo 18 d., Nr. 220, p. 4. Prieiga per internetą: <https://www.spauda.org/naujienos/archive/1973/1973-09-18-NAUJIENOS.pdf> [žiūrėta 2022 12 16].
- K. Lukšys 1957-aisiais: daugelis lietuvių Amerikoje gyvena iš nekilnojamojo turto. Iš „Amerikos balso“ archyvų. *Kauno diena*, 2014 m. rugpjūčio 10 d. Prieiga per internetą: <https://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/emigrantai/k-luksys-1957-aisiais-daugelis-lietuviu-amerikoje-gyvena-nekilnojamojo-turto-643348> [žiūrėta 2022 11 06].
- Lietuvos kinas 1897–1940. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvas-kinas-1897-1940/> [žiūrėta 2022 11 15].
- Medziukas, I. Lietuviškos kino kronikos pionierius. *Lietuvių dienos*, 1957 m. rugsėjo 15 d., Nr. 7, p. 11, 18. Prieiga per internetą: http://www.spauda.org/lietuviu_dienos/archive/1957/1957-09-15-LIETUVIU-DIENOS.pdf [žiūrėta 2022 11 15].
- Mikonis-Railienė, A. Dokumentiniai filmai. Arti žmogaus: tikrovės atvaizdai Lietuvos dokumentiniame kine. *Kino istorijos apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.lkc.lt/kino-paveldas/kino-istorijos-apzvalga/dokumentiniai-filmai> [žiūrėta 2022 11 15].
- Sajauskas, S. Fotografas Kazys Lukšys ir jo veikla Pietų Lietuvoje. *Terra Jatwezzenorum*, 2017, Nr. 9 (2), p. 6–29.
- Urbanas, V., Žilionis, S. Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/jungtiniu-amerikos-valstiju-lietuviai/> [žiūrėta 2022 10 07].
- Valiulis, S. Lietuvių išeivijos kinas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuviu-iseivijos-kinas/> [žiūrėta 2022 10 07].

SKAITMENIZUOTI ARCHYVAI

<https://www.e-kinas.lt/>
<https://www.epaveldas.lt/>
<https://www.spauda.org/>

C. G. LUKŠIO LIETUVA PAVEIKSLUOSE

KĄ TIK IŠ LIETUVOS PARVEŽTA NAUJI IDOMŪS KRUTAMI PAVEIKSLAI FOTOGRAFUOTI 1927 METAIS

PIRMĄ KARTĄ RODOMI AMERIKOJE.

Tautiečiai! Ateikite pamatyti Lietuvą gyvą paveiksluose, kaip ji šiandien išrodo, kiek pažangos padarė per 9 metus laisvo gyvenimo. Pamatykit jos dabartinę valdžią. Amerikos lietuvių Ekskursiją į Klaipėdą laivu Estonia; Mažosios Lietuvos Šventę ir Dainų Dieną Klaipėdoje, Žemės Ūkio parodą, Pavasarininkų Kongresą, Amerikiečius Vyčius, Pirmą Lietuvos dviratininkų šventę, Dr. Brundzos, kurį nušovė J. Romanas laidotuves, Prezidento kelionę po Lietuvą, Demarkacijos liniją lietuvių su lenkais, Gusarų pulko metinę šventę ir daug kitų kariuomenės dalių, būtent: Pavyzdinę ūkį ir ūkininkų darbus ir daug Lietuvos miestų ir miestelių. Taipgi bus rodoma puiki komedija, kuri prajuokins seną ir jauną. Žodžiu, praleisit 3 valandas laiko linksmai ir pamatysit tą, ką imtų metų laiko ir kelis šimtus dolerių kainuotų nuvažiuot ir pamatyt tą viską. Pamatysit už mažą bilieto kainą vietoj.

Rodys ir aiškins

C. G. LUKŠIS

BUS RODOMA

LAPKRIČIO (NOV.) 23 IR 24 D. 1927 M.
APREIŠKIMO ŠV. PAN. PARAPIJOS SALĖJE
No. 5th ir Havemeyer Strs., Brooklyn, N. Y.
Įžanga 35 c., Vaikams 15 c. Pradžia 7:30 v. vakare
(VERSK)

SEKANČIUS LIETUVOS PAVEIKSLUS GALIMA GAUTI PO 10 CENTŲ PAS C. G. LUKŠĮ SVETAINĖJE:

ALYTUS (a) mies., (b) cent., (c) Nemun.

AIRIOGALA (a) miestas, (b) bažnyčia.

ANYKŠČIAI (a) miestas, (b) bažnyčia.

ALVITAS (a) bažnyčia, (b) ežeras.

BALBIERIŠKIS (a) mies., (b) bažnyčia.

BIRŠTONAS (a) miest., (b) min. v. šalt.

BABTAI (a) miestas, (b) bažnyčia.

BIRŽAI (a) miest., (b) bažn., (c) Ostravos dv., (d) pilies griuvėsiai, (e) ežeras, (f) gimnazija.
BUKONYS (a) bažnyčia.
DAUGAI (a) miestas, (b) ežeras.
DOTNUVA (a) žem. ūkio mok., (b) baž.
ČEKIŠKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GRINKIŠKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GARLIAVA (a) miestas, (b) bažnyčia.
GIRKALNIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GRUŠLAUKIS (a) miest., (b) bažn.
GUDZIUNAI (a) bažnyčia.
ILAKIAI (a) miestas.
JURBARKAS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JONIŠKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JONIŠKĖLIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JEZNAS (a) miestas, (b) rinkla, (c) bažn.
KAUNAS (a) miest., (b) laivų priekl., (c) Seimo rūmai, (d) Karo muziej., (e) Laisvės Alėja,
(f) Prezid. rūmai, (g) Perkūno namas, (h) Univers. rūmai, (i) Mickevičiaus namas,
(j) Įgulos bažn., (k) rotušė, (l) gelžk. stotis, (m) Žalias tiltas, (n) Valst. spaustuvė.
KEDAINIAI (a) miestas, (b) dvaras, (c) stotis, (d) rinkla.
KRETINGA (a) miestas, (b) rinkla, (c) bažnyčia, (d) upė Šventoji.
KURŠĖNAI (a) miest., (b) bažnyčia.
KARTĖNAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
KLAIPĖDA (a) m., (b) priekl., (c) turg.
KALVARIJA (a) miesta.
KALVARIJA ŽEMAIČIŲ (a) miestas, (b) procesija.
KROSNA (a) bažn., (b) miest., (c) tiltas.
KELMĖ (a) miestas.
KAZLIŠKIŲ (a) miest., (b) bažnyčia.
KAMAJŲ (a) miestas, (b) bažnyčia.
KLOVAINIŲ (a) miest., (b) bažnyčia.
KRAŽIAI (a) bažnyčia.
KRONIO (a) miesta, (b) bažnyčia.
LAZDIJAI (a) miest., (b) rinkla, (c) baž.
LIUDVINAVAS (a) miestas.
LIELIUNAI (a) bažnyčia.
MERKINĖ (a) m., (b) bažn., (c) gimnaz.

MARIAMPOLĖ (a) miest., (b) rinka, (c) gimnazija, (d) bažnyčia, (e) kapai.
MĖŽIŠKIAI (a) bažnyčia.
NAUMIESTIS, Šakių apskr. (a) mie[s]tas, (b) rinka, (c) bažn., (d) tiltas.
NAUMIESTIS, Tauragės apskr. (a) miest., (b) bažnyčia.
NEMAKŠČIAI (a) miest., (b) bažnyčia.
PANEVĖŽIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
PRIENAI (a) miest., (b) rinka, (c) tiltas Pašušvės, (d) bažnyčia.
PALANGA (a) miest., (b) jūra, (c) baž., (d) Birutės kalnas, (e) Tiškevič. rūmai.
PAŽAISLIS (a) Vienuolynas.
PLUNGĖ (a) mies., (b) paminkl. (c) baž.
PALIUNĖ (a) bažnyčia.
PAPILĖ (a) bažnyčia.
PASVALYS (a) m., (b) bažn., (c) malun.
PANDĖLIS (a) rinka, (b) bažnyčia.
RAGUVA (a) rinka, (b) bažnyčia.
RADVILIŠKIS (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) gelžkelio stotis.
RASEINIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) gatvės.
RAUDĖNAI (a) miest., (b) bažnyčia.
ROZALIMAS (a) miest., (b) bažnyčia.
RUMŠIŠKIS (a) miest., (b) bažnyčia.
ROKIŠKIS (a) m., (b) bažn., (c) dvaras.
ŠAKIAI (a) mies., (b) rink., (c) bažn.
SALANTAI (a) miest., (b) bažnyčia.
ŠIAULIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) bažn., (d) Frank. dirb., (e) gelžkelio stot., (f) gatvės.
ŠIAULĖNAI (a) m., (b) baž., (c) tiltas.
SEIRIJAI (a) miest., (b) bažn., (c) gat.
SINTAUTAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
ŠVENTAŽERIS (a) miestas.
SKRIAUDŽIAI (a) bažnyčia.
SKAUDVILĖ (a) miest., (b) bažnyčia.
SKUODAS (a) miestas, (b) bažnyčia.
ŠILAVA (a) miest., (b) bažn., (c) kopyč.
SĖDA (a) miestas, (b) bažnyčia.
TAUJĖNAI (a) bažnyčia.
TAURAGĖ (a) miestas, (b) bažnyčia, (c) rinka, (d) tiltas.
TELŠIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) ba[ž]nyčia, (d) ežeras, (e) cerkvė.

TYTAVĖNAI (a) bažnyčia.
TIRKŠLIŲ (a) miest., (b) rink., (c) pam.
TRIŠKIAI (a) miest., (b) bažn., (c) mal.
UKMERGĖ (a) miest., (b) rink., (c) bažnyčia, (d) tiltas.
UTĖNA (a) miestas, (b) rink., (c) ba[ž]nyčia, (e) gimnazija.
VARNIAI (a) Vysk. Valančiaus paminkl.
VILKAVIŠKIS (a) m., (b) baž., (c) rink.
VIRBALIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
VELUONA (a) miestas, (b) bažnyčia, (c) Gedimino kalnas, (d) gatvė.
VEIVERIAI (a) bažn., (b) mokykla.
VILKIJA (a) miestas, (b) bažnyčia.
VARĖNA (a) miestas.
VIDUKLĖ (a) miestas, (b) bažnyčia.
VILNIUS (a) miestas, (b) Katedros aikštė, (c) Katedra, (d) Aušros Vartai, (e) bažnyčia, (f) miesto gatvės.
VIEKŠNIAI (a) m., (b) baž., (c) tiltas, (d) rink.
ŽASLIAI (a) miestas, (b) bažn.
ŽEIMIAI (a) bažnyčia.
ŽEŽMARIAI (a) mies., (b) rink., (c) b.
ZIDIKAI (a) miestas, (b) bažnyčia.

Kiekviena raidė yra atskiras paveikslas.

Visuomeniškų vaizdelių:

Kariuomenės, sportininkų, Dainų Dienos, Gegužinių, kaimo vestuvių, ūkio parodos, rugiapiūtės, šienapiūtės, artojų, bulbekasis, gyvuliai, ganyklos, arkliai, Rambyno kalnas, Simano Daukanto kapas, Universiteto studentai, Kipro Petrausko, vyriausybės ir taip daug visokių vaizdelių.

Galima gauti pas C. G. Lukšį laike rodymo svetainėje, arba pareikalauti laišku paminint kokių vaizdelių norit. Kaina 12 paveikslėlių už \$ 1.00 arba 10 c. vienas. Užsakymai per laiškus turi būti nemažiau \$ 1.00 vertės.

C. G. LUKŠIS,
c/o R. Kručas
65—23 Grand. Ave., Maspeth, N. Y.

(VERSK)

[1 pusė]

C. G. LUKŠIO
LIETUVA Paveiksluose

**KĄ TIK IŠ LIETUVOS PARVEŽTA NAUJI
ĮDOMŪS KRUTAMI PAVEIKSLAI**
FOTOGRAFUOTI 1927 METAIS

PIRMĄ KARTĄ RODOMI AMERIKOJE.

Tautiečiai! Ateikite pamatyti Lietuvą gyvą paveiksluose, kaip ji šiandien išrodo, kiek pažangos padarė per 9 metus laisvo gyvenimo. Pamatykit jos dabartinę valdžią. Amerikos lietuvių Ekskursiją į Klaipėdą laivu Estonia; Mažosios Lietuvos Šventę ir Dainų Dieną Klaipėdoje, Žemės Ūkio parodą, Pavarširinkų Kongresą, Amerikiečius Vyčius, Pirmą Lietuvos dviartininkų šventę, Dr. Brundzos, kurį nušovė J. Romanas laidotuves, Prezidento kelionę po Lietuvą, Demarkacijos liniją lietuvių su lenkais, Gusarų pulko metinę šventę ir daug kitų kariuomenės dalių, būtent: Pavyzdinę ūkį ir ūkininkų darbus ir daug Lietuvos miestų ir miestelių. Taipgi bus rodoma pulki komedija, kuri prajuokins seną ir jauną. Žodžiu praleisit 3 valandas laiko linksmai ir pamatysit tą, ką imtų metų laiko ir kelis šimtus dolerių kainuotų nuvažiuot ir pamatytą viską. Pamatysit už mažą bilieta kainą vietoj.

Rodys ir aiškins

C. G. LUKŠIS

BUS RODOMA
LAPKRIČIO (NOV.) 23 IR 24 D. 1927 M.
APREIŠKIMO ŠV. PAN. PARAPIJOS SALEJE
No. 5th ir Havemeyer Strs., Brooklyn, N. Y.
Įžanga 35c., Vaikams 15c. Pradžia 7:30 v. vakare.

(VERSK)

1 pav. 1927 m. reklaminis lapelis „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“. C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose. Ką tik iš Lietuvos parvežta nauji įdomūs krutami paveikslai fotografuoti 1927 metais. Pirmą kartą rodomi Amerikoje: [1927 m. lapkričio mėn. 23 ir 24 d. Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.].

[2 pusė]

SEKANCIUS LIETUVOS PAVEIKSLUS GALIMA GAUTI PO
10 CENTŲ PAS C. G. LUKŠĮ SVETAINĖJE:

ALYTUS (a) mies., (b) cent., (c) Nemun.
AIRIOGALA (a) miestas, (b) bažnyčia.
ANYKŠČIAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
ALVITAS (a) bažnyčia, (b) ežeras.
BALBIERISKIS (a) mies., (b) bažnyčia.
BIRŠTONAS (a) miest., (b) min. v. šalt.
BARTAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
BIRŽAI (a) miest., (b) bažn., (c) Ostravos dv., (d) pilies griuvėsiai, (e) ežeras, (f) gimnazija.
BUKONYS (a) bažnyčia.
DAUGAI (a) miestas, (b) ežeras.
DOTNUVA (a) žem. ūkio mok., (b) baž.
ČEKIŠKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GRINKIŠKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GARLAVA (a) miestas, (b) bažnyčia.
GIRKALNIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
GRUŠLAUKIS (a) miest., (b) bažn.
GUZDIUNAI (a) bažnyčia.
ILAKIAI (a) miestas.
JURBARKAS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JONISKIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JONISKĖLIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
JEZNAS (a) miestas, (b) rinka (c) bažn.
KAUNAS (a) miest. (b) laivų priep., (c) Seimo rūmai, (d) Karo muziej., (e) Laisvės Alėja, (f) Prezid. rūmai, (g) Perkūno namas, (h) Univers. rūmai, (i) Mickevičiaus namas, (j) Jūgos baž., (k) rotušė, (l) gelžk. stotis, (m) Žalias tiltas, (n) Valst. spaustuė.
KEDAINIAI (a) miestas, (b) dvaras, (c) stotis, (d) rinka.
KRETINGA (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) upė Šventoji.
KURSĖNAI (a) miest., (b) bažnyčia.
KARTENAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
KLAIPĖDA (a) m., (b) priep., (c) turg.
KALVARIJA (a) miestas.
KALVARIJA ŽEMAIČIŲ (a) miestas, (b) procesija.
KROSNA (a) bažn., (b) miest., (c) tiltas.
KELMĖ (a) miestas.
KAZLIŠKIŲ (a) miest., (b) bažnyčia.
KAMAJŲ (a) miestas, (b) bažnyčia.
KLOVAINIŲ (a) miest., (b) bažnyčia.
KRAZIAI (a) bažnyčia.
KRONIO (a) miestas, (b) bažnyčia.
LAZDIJAI (a) miest., (b) rinka, (c) baž.
LIUDVINAVAS (a) miestas.
LIELIUNAI (a) bažnyčia.
MERKINĖ (a) m., (b) bažn., (c) gimnaz.
MARIAMPOLĖ (a) miest., (b) rinka (c) ciminzija, (d) bažnyčia, (e) kapai.
MEŽIŠKIAI (a) bažnyčia.
NAUMIESTIS, Šakių apskr. (a) miestas, (b) rinka, (c) bažn., (d) tiltas.
NAUMIESTIS, Tauragės apskr. (a) miest., (b) bažnyčia.
NEMAKŠČIAI (a) miest., (b) bažnyčia.
PANEVĖŽIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
PRIENAI (a) miest., (b) rinka, (c) tiltas Pašuvės, (d) bažnyčia.
PALANGA (a) miest., (b) jūra, (c) bažn., (d) Birutės kalnas, (e) Tikėvič. rūmai.
PAŽAIŠIS (a) Vienuolynas.
PLUNGĖ (a) mies., (b) paminkl. (c) baž.
PALIUNĖ (a) bažnyčia.
PAPILĖ (a) bažnyčia.
PASVALYS (a) m., (b) bažn., (c) malun.
PANDELIS (a) rinka, (b) bažnyčia.
RAGUVA (a) rinka, (b) bažnyčia.
RADVILIŠKIS (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) gelžkelio stotis.

RASEINIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) gatvės.
RAUDĖNAI (a) miest., (b) bažnyčia.
ROZALIMAS (a) miest., (b) bažnyčia.
RUMŠIŠKIS (a) miest., (b) bažnyčia.
ROKIŠKIS (a) m., (b) bažn., (c) dvaras.
ŠAKIAI (a) mies., (b) rink., (c) bažn.
SALANTAI (a) miest., (b) bažnyčia.
SIALULIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) bažn., (d) Frank. dirb., (e) gelžkelio stot., (f) gatvės.
SIAULĖNAI (a) m., (b) baž., (c) tiltas.
SEIRIJAI (a) miest., (b) bažn., (c) gat.
SINTAUTAI (a) miestas, (b) bažnyčia.
SVENTAŽERIS (a) miestas.
SKRIAUDŽIAI (a) bažnyčia.
SKAUDVILĖ (a) miest., (b) bažnyčia.
SKUODAS (a) miestas (b) bažnyčia.
SILAVA (a) miest., (b) bažn., (c) kopyč.
SEDA (a) miestas, (b) bažnyčia.
TAUJENAI (a) bažnyčia.
TAURAGĖ (a) miestas, (b) bažnyčia, (c) rinka, (d) tiltas.
TELŠIAI (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) ežeras, (e) cerkvė.
TYTAVENAI (a) bažnyčia.
TIRKŠLIŲ (a) miest., (b) rink., (c) pam.
TRIKIAI (a) miest., (b) bažn., (c) mal.
UKMERGĖ (a) miest., (b) rinka, (c) bažnyčia, (d) tiltas.
UTĖNA (a) miestas, (b) rinka, (c) bažnyčia (e) gimnazija.
VARNIAI (a) Vysk. Valančiaus paminkl.
VILKAVIŠKIS (a) m., (b) baž., (c) rink.
VIRBALIS (a) miestas, (b) bažnyčia.
VELUONA (a) miestas, (b) bažnyčia (c) Gedimino kalnas, (d) gatvė.
VEIVERIAI (a) bažn., (b) mokykla.
VILKIJĄ (a) miestas, (b) bažnyčia.
VARENA (a) miestas.
VIDUKLĖ (a) miestas, (b) bažnyčia.
VILNIUS (a) miestas, (b) Katedros aikštė, (c) Katedra, (d) Aušros Vartai, (e) bažnyčia, (f) miesto gatvės.
VIEKSNIAI (a) m., (b) baž., (c) tiltas, (d) rinka.
ŽASLIAI (a) miestas, (b) bažn.
ZEIMIAI (a) bažnyčia.
ŽEZMARIAI (a) mies., (b) rink., (c) b.
ZIDIKAI (a) miestas, (b) bažnyčia.

Kiekviena raidė yra atskiras paveikslas.

Visuomeniškų vaizdėlių:

Kariuomenės, sportininkų, Dainų Dienos, Gegužinių, kaimo vestuvių, ūkio parodos, rugiaipūtės, šienapiūtės, artoių, bulbekasis, gyvulini, ganyklos, arkliai, Rambyno kalnas, Simono Daukanto kapas, Universiteto studentai, Kipro Petrausko, vyriausybės ir taip daug visokių vaizdėlių.

Galima gauti pas C. G. Lukšį laike rodymo svetainėje, arba pareikalauti laišku paminint kokių vaizdėlių norit. Kaina 12 paveikslėlių už \$1.00 arba 10c. vienas. Užsakymai per laiškus turi būti nemažiau \$1.00 vertės.

C. G. LUKŠIS.

o R. Kručas

65—23 Grand Ave., Maspeth, N. York

(VERSK)

1375670

Dr. M. Kazlauskas
ANTQUARIARIS IR MUMIJŲ SAUGOJIMAS
305 W. 43rd St. Chicago

Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/>
preview?id=C1B0004184547

C. G. LUKŠIO
LIETUVA PAVEIKSLUOSE

**KĄ TIK IŠ LIETUVOS PARVEŽTA NAUJI IDOMUS
KRUTAMI PAVEIKSLAI**
Fotografuoti 1927 metais
PIRMA KARTĄ RODOMI AMERIKOJE

Tautiečiai! Ateikite pamatyti Lietuvą gyvą paveiksluose, kaip ji šiandien išrodo, kiek pažangos pasiekė per 9 metus laisvo gyvenimo. Pamatykit jos dabartinę valdžią, Amerikos lietuvių Ekakursiją, Klaipėdą ir Estoniją; Mažosios Lietuvos šventę ir Daugų Diepą Klaipėdoje, žemės ūkio parodą, Pasažininkų Kongresą, Amerikiečius Vyčius, Pirmą Lietuvos dvaratininkų šventę, Dr. Brundzės, kurį nušė J. Romanas laidotuvės, Prezidento kelionę po Lietuvą, Demarkacijos liniją lietuvių su lenkais, Quersų pulko metinę šventę ir daug kitų kariuomenės dalių, būtent: Pavyzdžioga ūkį ir ūkininkų darbus ir daug Lietuvos miestų ir miestelių. Taipgi bus rodoma pulki komedija, kuri prajuokins seną ir jauną. Žodžių praleisit 3 valandas laiko linksmai ir pamatysit tą, ką imtų metų laiko ir kelis šimtus dolerių kainuotų nuvažiuot ir pamatyt tą viską. Pamatysit už mažą bilieto kainą vietoj. Rodysi ir aiškina. **C. G. LUKŠIS**

Trečiadieny, Balandžio-April 25 d. 1928 m.
CONGRESS HALL THEATRE
220 West Broadway So. Boston, Mass.
Pradžią 6:30 iki 11 val. nakties. Įžanga 50c. Vaikams 25 centai.

BALANDŽIO 20 D., 1928 M., SV. JURGIO PARAPLIJOS SALEJ, NORWOOD, MASS.
BALANDŽIO 22 D., PARAPLIJOS SVETAINĖJ, CAMBRIDGE, MASS.
BALANDŽIO 23 D., 1928, LIETUVIŲ SALEJ, STOUGHTON, MASS.
BALANDŽIO 24 D., PARAPLIJOS SALEJ, LOWELL, ASS.
BALANDŽIO 25 D., 1928 M., CONGRESS HALL THEATRE, 220 BROADWAY, S. BOSTON, MASS.
BALANDŽIO 26 D., 1928 M., POBAZNYTINĖJ, SALEJ, HARTFORD, CONN.

Sekancius Lietuvos paveikslus galima gauti po 10 centų pas C. G. Lukšį Svetainėje: Alytus, Aitrinai, Anykščiai, Alvitas, Balbieriškis, Birštonas, Baltai, Biržai, Bukonys, Daugai, Dotnuva, Ūkėškis, Grinkiškis, Garliava, Girkaļņis, Grušlaukis, Gudziūnai, Ilakiai, Jurbarkas, Joniškis, Joniškėlis, Jozėnas, Kaunas, Kedainiai, Kretinga, Kuršėnai, Kartėnai, Klaipėda, Kalvarija, Kalvarija Žemaičių, Kroena, Kelmė, Kazliškiai, Kamejai, Klovainiai, Kražiai, Kroniškis, Lazdijai, Liudvinavas, Liepūnai, Merkinė, Muziampolė, Mėžiškiai, Naumiestis, Naumiestis, Nemakščiai, Panevėžys, Prienai, Palanga, Pažaislis, Plungė, Palimnė, Papilė, Pasvalys, Pandėlis, Raguva, Radviliškis, Raseiniai, Raudėnai, Rozalimas, Rumūškis, Rokiškis, Sakiai, Salantai, Šiauliai, Šiaulėnai, Seirijai, Sintautai, Šventaežeris, Skriaudžiai, Skaidvilis, Skuodas, Šilava, Sėda, Taurėnai, Tauragė, Telšiai, Tytavėnai, Tirkšiai, Trškiai, Ukmergė, Utėna, Varėna, Vilkaviškis, Virbalis, Veliuona, Veiveriai, Vilkijs, Varėna, Viduoklė, Vilnius, Viekiūnai, Zasifai, Žemijai, Žiežmariai, Židikai.

2 pav. Reklama „C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose“ laikraštyje „Darbininkas“ (1928 04 20, nr. 3); <https://www.spauda.org/darbininkas/archive/1928/1928-04-20-DARBININKAS.pdf>

Charles G. Luksis' Lithuanian film chronicles in the United States

SUMMARY. The end of the 19th century and the beginning of the 20th century mark the convergence of various phenomena. A new medium – cinema – established its position as a new form of expression and caption method, and in a couple decades, it became a dominant part of daily life. At the turn of the century, a new wave of migration sent hundreds of thousands of Lithuanians to the United States of America. World War I, the collapse of the Russian Empire and the recovery of independence in Lithuania evoked a need for modernity and renewal in society. National spirit, financial stability and professional knowledge of cinematography motivated Lithuanian emigrants to turn back to their homeland and to use the new media for both creative and social purposes. Therefore, interwar Lithuanian film chronicles are a unique phenomenon, relished by Lithuanians on both sides of the Atlantic.

Promotional materials and advertisements attest to why such films were shot, and to what content they featured. The flyer “C. G. Lukšio Lietuva paveiksluose”, held in the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania archive, is an invitation for Lithuanians in New York to come and see moving pictures of the nascent Lithuania. It is a small but comprehensive source, uncovering interwar actualities and directions in Lithuanian documentary cinema.

KEYWORDS:

Lithuania,
documentary films,
Kazimieras Lukšys,
Charles G. Luksis,
film chronicles,
advertisement,
moving pictures.